

Ajankohtais-TV:n kaksi ulottuvuutta

Joukkotiedotus - tiedonvälitystäkö?

Tiedotusopilliseen keskusteluamme kohdistuvassa järeässä puheenvuorossan Ilkka Niiniluoto (1982) ottaa kantaa myös käytännön joukkotiedotuksen kysymyksiin. Niiniluoto kirjoittaa pitävänsä "...periaatteessa mahdollisena hemänukslaista objektiivista joukkotiedotusta..."; hän uskoo, "...että suosuisissa olosuhteissa joukkotiedotus voi 'edistää vastaanottajissaan maksimaalisen realistista, ihannetapauksessa tieteellistä maailmankatsomusta' (Hemänuks ja Tervonen, 1980, s. 135). ...[V]oidaan...lisätä [vastaanottajan valmiuksia] ymmärtää oivaltavalla ja kriittisellä tavalla objektiivisuuden pyrkivän tiedotustoiminnan välittämää informaatiota." (Niiniluoto 1982, 147.)

Niiniluodon joukkotiedotuskäsityksellä on eksplisiitti tieteenfilosofinen ja tietoteoreettinen perusta. Niiniluodon käsityksen mukaan "...tieteellinen tutkimus on tutkijan ja kohteen välistä vuorovaikutusta. Sen tuloksena ihminen kykenee luomaan maailmasta yhä tarkentuvia kuvia, jotka ylittävät arkikokemuksen rajat ja vievät ihmistä kohti luonnon täsmällisempää ja täydellisempää tiedostamista." (Ema., 144.) Ihan sellaise-

naan tämä luonnontieteisiin viittaava ajatus ei vielä kelpaa journalistin malliksi, journalistihan askartele yhteiskunnallisten asiain parissa. Mutta Niiniluodon konseptiossa on tarvittava täydennys: "...se, mikä kapitalistisessa yhteiskunnassa näyttäytyy meille 'toisena luontona', on todellista... Se on osa ihmisen luomaa maailmaa..., joka vaikuttaa kausaalisesti ihmisten käyttäytymiseen. Tästä seuraa, että kyseisestä todellisuuden piiristä voidaan myös esittää väitteitä, jotka ovat tosia tai epätosia korrespondenssiteorian mielessä." (Ema., 142.) Näissä ajatuksissa yhteensä meillä jo onkin yleinen journalistin malli - sen saman journalistin, jolle Hemänuks ja Tervonen asettavat tehtävää aksiomaattisesti ja normatiivisesti: "Niin tieteellisen tutkimuksen kuin joukkotiedotussanomien muotoilemisen tehtävänä on lopultakin kuvan luominen todellisuudesta ja sen välittäminen vastaanottajille." (Hemänuks ja Tervonen, 60.)

Niiniluodon, Hemänuksen ja Tervosen mielipiteisiin on helppo yhtyä. Myös minun mielestäni objektiivinen joukkotiedotus on periaatteessa (ja käytännössäkin!) mahdollista. Sitä paitsi on objektiivinen joukkotiedotus yleisesti

hyväksytty joukkotiedotuksen tehtävänmääritys. Esimerkiksi Erholm ja Oksanen aloittavat tuoreen uutistutkimusraporttinsa (1982) toteamalla normin: "Yleisradion toimiluvassa on television ja radion ohjelmien ensisijaiseksi tavoitteeksi asetettu tiedonvälitys. ... Television ja radion uutis- ja ajankohtaistoiminta voidaan...asettaa päävastuuseen...tiedonvälitystehtävän toteuttamisesta." Objektiivisuusvaatimus kuuluu loogisesti normin yhteyteen. "Välitettävät tiedot" ovat - Niiniluotoa lainataksemme - todellisuutta koskevia väitteitä, jotka ovat korrespondenssiteorian mukaisesti tosia tai epätosia. Julkiselta yleisradiotoiminnalta on voitava edellyttää tosien, mutta ei epätosien väitteiden esittämistä. On voitava edellyttää objektiivisia tosiasioita, miten objektiivisuus sitten määriteltäneenkin.

Objektiivisuus on siis mahdollista, ja yleensä objektiivisuutta myös edellytetään. Sen vuoksi lienee oikeutettua väittää, että valtaosa meikäläistä joukkotiedotusta on - ellei nyt suorastaan objektiivista, niin ainakin - "objektiivisuuden pyrkivää tiedotustoimintaa" (termi Niiniluodon; vrt. K. Pietilä 1980, s. 36: "Vallitseva journalismi (normaalijournalismi) on, ainakin normin mielessä, objektiivista journalismia.") Itse asiassa esimerkiksi Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstön (vuodelta 1972) eräät ajatukset (jotka ovat peräisin jo "Yleisradion suunta"-mietinnön ensimmäisestä osasta vuodelta 1967) tulevat verraten lähelle Niiniluodon 1980-luvun tiedekäsitystä: "Yleisradiotoiminnan päätavoitteena on pidettävä oikeisiin tietoihin ja tosiasioihin perustuvan maailmankuvan tarjoamista, kuvan, joka muuttuu sitä mu-

kaa kuin maailma muuttuu ja tietomme siitä lisääntyvät, muuttuvat tai täydellistyvät." (OTS, 2.) Niiniluotolainen tiede ja hemänukslainen yleisradiotoiminta eroavat toisistaan ehkä lähinnä työjaollisesti - tiede ensi sijassa luo tieteellistä maailmankuvaa, OTS:n mukainen "objektiivisuuden pyrkivä tiedotustoiminta" sitä välittää tiedonpuutetta poteville.

Mikä on tämän tiedonvälityskäsityksen ydin? Miten objektiivisen joukkotiedotuksen käsite eroaa mahdollisista muista joukkotiedotuskäsityksistä? Tiedämme, että on erilaisia käsityksiä siitä, millainen joukkotiedotus todella olisi objektiivista. Hemänuks ja Tervonen esittävät teoksessaan sekä oman objektiivisuusmääritelmänsä (s. 110) että kymmenen erilaista virhetulkinnaksi nimittämänsä käsitystä (s. 82-103). Olen Hemänuksen ja Tervosen kanssa yhtä mieltä siitä, että kaikki vakavasti otettavat objektiivisuuskonseptiot problematisoivat tiedon ja todellisuuden välisen suhteen. Objektiivisuuskonseptioiden pohjalta on todellakin niin, "...että niin kauan kuin journalismia maapallolla esiintyy, sen keskiössä täytyy olla tiedon ja todellisuuden välisen suhteen..." (Hemänuks 1981, 56.)

Objektiivisen joukkotiedotuksen, "objektiivisuuden pyrkivän tiedotustoiminnan" käsitteen ytimenä ei ole mikään objektiivisuusmääritelmä. Ytimenä on pikemminkin tietty tapa käsitteellistää koko teema, tietty käsitteellinen peruskonstruktio - esimerkiksi tällainen: *Tieto*, jonka aineellinen hahmo on kieltä (sanoma tms.), viittaa itsensä ulkopuolella, itsensä tuolla puolen olevaan *todellisuuteen* ja esittää, edustaa tms. sitä oikein (objektiivisesti) tai väärin (epäobjektiivisesti). Ahmavaaralai-

sittain: "...lähdemme erottelusta (objektiivisen) todellisuuden eli maailman ja tajunnan välillä. Edellytämme, että jokaisella subjektilla, josta tulee puhe, on tajunta, jossa todellisuus 'heijastuu'." (Ahmavaara 1976, 15. Tämä on Ahmavaaran koko yhteiskuntakäytännön peruslähtökohta: "...kybernetiikan tutkimuskohteena on subjektin ja objektin välinen vuorovaikutus yleisesti, se on: toiminta yleisesti". Ahmavaara olikin "Yleisradion suunta"-mietinnön ja ns. informatiivisen ohjelmapolitiikan perusfilosofi (vrt. Malmberg 1981, 26).

Objektiivinen joukkotiedotus - objektiivinen ajatusmuoto?

Tieto/todellisuus- tai subjekti/objekti-hahmotelmat eivät liene vaihtoehtottomia lähtökohtia. Eriytyisesti yhteiskuntatieteellisesti näyttäisi tärkeältä tematisoida tutkimuskohde vaikkapa subjekti/subjekti-vuorovaikutukseksi. Joka tapauksessa on ajateltavissa, että Ahmavaaran, Niiniluodon, Hemänuksen, Tervosen *et consortes* lähtökohta joukkotiedotuksen tarkastelemiseksi on vain *eräs mahdollinen* tarkastelutapa, mutta että sillä kuitenkin lienee vankat perusteensa. Mitkä nämä perusteet ovat? Miksi on erityistä syytä ajatella joukkotiedotusta juuri tieto/todellisuus -erottelun pohjalta? Oliko niin, että itse joukkotiedotus journalistisine käytäntöineen kulttuureineen kaikkineen antaisi aiheita ajatella objektiivisuusnäkökulmasta, jolloin *tiedonvälityksellinen joukkotiedotuskonseptio* olisi ennen muuta sosiaalisesti pätevä ajatusmuoto, niin sanottu *objektiivinen ajatusmuoto*? (Vrt. Marx 1974 (1867), 82.) Jos tämä pitää paikkansa, objektiivisen

joukkotiedotuksen idea olisi pohjimmiltaan praktinen konstruktio sillä tavalla, että ennen muuta journalistinen käytäntö itse tuottaa ja uusintaa sitä.

Mutta onko ajateltavissa asioiden olevan näin päin - että juuri vallitseva *journalismi* (osana yhteiskunnallista käytäntöä) konstruoisi joukkotiedotuksen yhteiskunnallisen ilmiön sillä tavalla, että tästä konstruktioista johtuen ajattelisimme massakommunikaation olevan todellisuutta koskevien tietojen välitystä tietäviltä tietämättömille? Emmekä ajattelisi, että journalistinen käytäntö olisi seurausta esimerkiksi tiedonvälityksellisistä ihannemalleista?

Kysymme siis: Millä tavalla journalismi käytännössä mahdollisesti *konstruo*i (vrt. Hall 1982), toisin sanoen *organiso*i työstettävään olevasta materiaalista tilanteen, jonka spontaanisti ymmärrämme muodossa "*tietoa todellisuudesta*" - emmekä esimerkiksi muodossa "*todellisuutta tiedosta*". Pari haastavaa esimerkkiä edellisestä ajattelutavasta.

Tietoa todellisuudesta

(1) Ian Connell (1982, 38) argumentoi Trevor Patemanin tutkimusta (1974) vastaan seuraavasti: "Patemanin tutkimuksessa...television sanotaan kuitenkin välittävän poliittisia tapahtumia, ja jos hyväksymme, että televisiolla on välittävä rooli, on meidän hyväksyttävä myös, että poliittiset tapahtumat ovat erossa televisiotapahtumista, jotka siten edustavat valikoivasti ensiksi mainittuja. Nämä kaksi tapahtumaa ovat luonnollisesti suhteessa toisiinsa: jälkimmäinen koostuu edellistä *koskevista* kuvitetuista tarinoista. Mutta ne eivät ole identtisiä, eikä television

voi sanoa syrjäyttäneen politiikkaa - se antaa sille merkityksiä erityisin tavoin. Poliittisten kysymysten agenda...*eivät* konstituoi ohjelmantekijät vaan pikemminkin kiistelevät poliittiset ja taloudelliset voimat..." - Kun kuitenkin televisio ja muut joukkotiedotusvälineet ovat ihmisten valtaosan *ainoa* tai *tärkein* kontakti politiikkaan, merkitsee Connellin käsitys, että ihmisten suuri enemmistö ei ole *eikä voi ollakaan* osallinen politiikkaan - ihmiset voivat olla "yleisöjä", "valitsijoita", "poliittisten päätöksentekopalvelujen kuluttajia" yms., mutta eivät politiikan varsinaisia tekijöitä, joita ovat "kiistelevät poliittiset ja taloudelliset voimat" eli konkreettisesti puolueet, työmarkkinajärjestöt, yritykset, valtioelimet jne., kukin edustajiansa ja toimihenkilöidensä kautta. Käsitykseen sisältyy ajatus modernin yhteiskunnan hallitsevan herruus/alistus-rakenteen (päätöksentekijät versus kansa) murtumattomuudesta.

(2) Stuart Hallin (1980, 131) perspektiivi on teoreettisempi: "Todellisuus on olemassa kielen ulkopuolella, mutta se välittyy alituisesti kielen avulla ja kautta: ja mitä voimme tietää ja sanoa, on tuotettava diskurssissa ja diskurssin kautta." Stuart Hallin ajatuksen mukaan kaikki diskurssi viittaa ulkopuoliseen todellisuuteen ja esittää sitä; mikään diskurssi ei itse ole todellisuutta. Ian Connellilla on "birminghamilaisena" (koulukunnasta ks. Paldän 1982) luonnollisesti sama käsitys.

Hall valaisee asiaansa esimerkkien avulla; yksi on peräisin Gerbneriltä: "Tiedämme, kuten Gerbner on huomauttanut, että väkivaltaesitykset tv-ruudussa 'eivät ole vä-

kivaltaa, vaan viestejä väkivaltaasta': mutta olemme jatkuvasti tutkineet esimerkiksi väkivaltaesitystä ikään kuin emme käsittäisi tätä tieto-opillista eroa." (Ema., s. 131. Hallin lähde on Gerbner ym. 1970.) Toinen Hallin esimerkki: "Yksinkertaiset visuaaliset merkit näyttävät muuttuneen 'lähes universaaleiksi'... Kuitenkaan tämä ei merkitse, etteikö välissä olisi ollut koodeja; pikemminkin on niin, että koodit ovat perin juurin *naturalisoituneet*. ...Viestin vastaanottajan puolella koodi usein johtaa naturalisoituneisiin havaintoihin. Tämä antaa meille aiheen ajatella, että 'lehmän' visuaalinen merkki [tv-ruudussa] todellakin on tuo eläin, lehmä (eikä vain *esitä* sitä)." (Hall 1980, 132.) Hall siis sanoo: tv-väkivalta ei ole väkivaltaa, vaan viestejä väkivallasta; tv-lehmä ei ole lehmä, vaan lehmän merkki. Naturalisoituneet, tiedottomaan painuneet koodit estävät meitä juuri tiedottomuutensa vuoksi havaitsemasta tätä. - Se toinen hahmotustapa, jota tässä tavoittelen, ei kyselisi *tiedon* syntyä diskurssissa, vaan *todellisuuden* syntymistä diskurssissa. Jälkimmäinenhan tulee aina ensiksi, onhan jo sana "diskurssi" topologinen käsite, se viittaa kommunikaation osapuolien välille syntyvän todellisen vuorovaikutustilanteen rakenteeseen.

Hypoteesimme on, että "tietoa todellisuudesta"-positiot ovat vallitsevan journalistisen käytännön teoreettinen ja affirmatiivinen muoto. Mutta millainen journalistinen käytäntö on perustana "tietoa todellisuudesta"-teorioille?

Itse asiassa Ian Connell antaa perusainekset vastaukseen. Esimerkinämme on television uutisjournalismi (joka on yllättävän saman-

laista Englannissa ja Suomessa, vrt. Connellin (1982) ja Työryhmän (1981) artikkeleita) - uutisjournalismista saamme standardin YLE:n TV-2:n maineikkaan "Uurnilla tavataan"-ohjelman erittelemiseksi.

Ensinnäkin, mistä aineksista tv-uutiset koostuvat? Aineksia on monenlaisia (ks. edellä mainittujen artikkeleiden toisistaan riippumattomia ainesluetteloita, Työryhmä s. 12, Connell s. 40-1). Keskeisintä kuitenkin on, millaisen keitoksen journalisti saa kootuksi erilaisista käytettävissään olevista aineksista:

"Uutisjutun rakenne perustuu keskeisesti televisiojournalismin 'paikan päällä'-muotojen - suorien sanallisten ja sanallis-visuaalisten sitaattien - käyttöön. ...Televisiojournalismin objektiivisuuden demonstraationa 'paikan päällä'-muotojen käyttö on käyttökelpoinen keino. Ne ovat ritualisoituneita tapoja vahvistaa, että käytettävissä olevien tilannemääritelmien joukosta valitut eivät ole toimittajien omia keksintöjä. Niillä on keskeinen asema television 'läpinäkyvysefektin' tuottamisessa. Tämä efekti kiistää televisiojournalismin ominaisten käytäntöjen oman aktiivisen osuuden (productivity). ...Tässä on erityisen kiinnostavaa se, että autenttisuuden osoittamisen prosessi...vaatii molempien television esitysmo-
dusten käyttöä: suoraa studio-osuutta...ja tapahtumapaikalla tallennettujen uutisfilmien jälkikätesitöstä... Kumpikin edellyttää toistaan; yhdessä ne vahvistavat toistensa totuudellisuuden... Näiden esitysmo-
dusten rinnakkaistaminen saa toiminnan ja osallistumisen 'toisaalla olon' näyttämään 'tässä ja nyt' tapahtuvan todentamisen ongelmattomalta sisällöltä." (Connell, 42-3.)

Connellin kuvaus on osuva. Teemamme kannalta huipennus on lainauksen viimeisessä virkkeessä - television uutisjournalismin keskeisin tekniikka tuottaa rakenteellisesti tilanteen, jossa yleisö ottaa vastaan tietoa "tässä ja nyt" jossakin "toisaalla olevasta" toiminnan ja osallistumisen todellisuudesta, so. yhteiskunnallisesta todellisuudesta. *Tässä juuri on objektiivisen (so. objektiivisuuden pyrkivän) joukkotiedotuksen paradigmaattinen tapaus!* Journalistisen aineksen määrämö-
toisen muokkauksen tuloksena syntyy tilanne, jossa yleisö ei ole "osallinen" yhteiskunnalliseen todellisuuteen, vaan on siihen vain "tiedollisessa suhteessa". Spontaani tapa käsitteellistää tämä tilanne, joka on olennaisesti *journalistisen konstruktion tulosta*, on puhua "tietoa todellisuudesta"-käsittein (vaan ei "todellisuutta tiedosta"-käsittein).

Connellin hahmotusta on ehkä kuitenkin pikkuisen täydennettävä. Studion ja "paikan päällä"-muotojen dialektiikka ei ehkä sellaisenaan riitä/ole välttämätön tuottamaan yllä kuvattua tilannetta, johon esimerkiksi lehdistö omalla tavallaan pystyy ilman elementtiä, joka vastaisi tv-uutisten studioita (tällaisen sanomalehtiefektin mahdollisuudesta ks. K. Pietilä 1981, s. 95-6). Tärkeää normaali-journalistisessa konstruktiossa on, että uutisstudiot tai ylimalkaan journalistit asettuvat *katsojien ja poliittisen elämän tapahtumien väliin* seinäksi, jossa tosin on ikkunoita, mutta joka muutoin eristää eri puolilla olevat osapuolet toisistaan. Journalistit toimittavat ikkunoiden virkaa suunnaten poliittisesta elämästä viestejä yleisöille (ja miksei myös päinvastoin). Näin juuri poliitti-

sesta elämästä muodostuu "toisaalla oleva" todellisuus, josta seinän tällä puolen voidaan vain tietää, mutta johon ei voida olla osallisia. Voidaan ajatella, että tällä tavalla *muodostetaan* se "ulkopuolinen", "kausalisesti vaikuttava" yhteiskunnallinen todellisuus, josta Niiniluoto puhui - mutta näemme samalla, ettei vain tuo todellisuus ole ihmisten tekoa, vaan myös sen "ulkopuolisuus" on ihmisten tuottamaa ja uusintamaa. Voi olla, ettei muu ole edes mahdollista ihmisten yhteiskunnassa. Sitä kuitenkin nyt tutkin.

Connellin jatkotulkinnat vievät mielestäni hänen hienon analyysinsä loppujaksoja hieman hakoille. Artikkelinsa loppua kohden Connell näet kirjoittaa: "Tässä tutkimamme television uutislähetykset eivät ole sellainen 'ikkuna todellisuuteen' kuin yleisradiotoiminnan ammatti-ideologiat ja paikan päällä tehtyjen uutisraporttien runsas käyttö antavat uskoa... Haluamme korostaa, ettemme näe uutislähetysten 'kautta' niiden tuolla puolen olevaan objektiiviseen ja riippumattomaan 'todellisuuteen'. Me näemme vain sen todellisuuden, jonka ovat...tuottaneet...journalismin merkityksenantokäytännöt..." (Connell, 48.) Connellin oma analyysi kuitenkin todistaa aivan päinvastaista - uutiset todella ovat "ikkuna", "ikkunan" kautta todella näemme "tuonpuoleiseen" objektiiviseen todellisuuteen jne. Ei ongelma siinä ole, etteikö journalistien ammatti-ideologia esittäisi tilannetta oikein - kyllä objektiivisesta todellisuudesta saadaan objektiivista tietoa joukkotiedotusvälineiden avulla. Journalistien naturalisoituneet koodit (Connell puhuu niistä "paikan päällä"-muotoina) ovat aito ilmaus pyrkimyksestä objektiivisuuteen.

Ongelma on pikemminkin siinä, että "objektiivisuuden pyrkivä tiedotustoiminta" merkitsee vastaanottajille joutumista "huoneen vangeiksi"; yhteiskunnallinen, poliittinen elämä kaikki on huoneen ulkopuolella; vangittujen (kansan) ja vangitsijoiden (hallitsevat ryhmät, ns. päätöksentekijät) välinen kompromissi ovat ne ikkunat, joita journalistit joka päivä hakkaavat sellimme aina yhtä itsepintaisesti umpeutuviin seinämuureihin.

Todellisuutta tiedosta

Hallitsevien ja hallittujen välinen kompromissi on siis "tietoa todellisuudesta", sekä käytännön journalismina että doktriinina. Mutta itse asiassa "tietoa todellisuudesta"-tilanne on *aina samalla* myös "todellisuutta tiedosta"-tilanne, sillä informatiivinen, "objektiivisuuden pyrkivä tiedotustoiminta" on tietysti yleisön ainoa/tärkein reaalin kontakti "toisaalla olevan" toiminnan, osallistumisen ja päätöksenteon yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Tämä kommunikaatiosuhde (osaltaan) tuottaa ja uusintaa yleisön (kansan) periaatteellisen ulkopuolisuuden, ei-osallisuuden, ja *tämä* on huomattavalta osalta politiikan todellinen muoto esimerkiksi meillä Suomessa. Näin siis tietty *tiedon* muoto merkitsee määrättyä poliittista ja yhteiskunnallista *todellisuutta* (vaikka tätä onkin spontaanisti vaikea havaita ja hahmottaa) - siis muodostuu "todellisuutta tiedosta". "Objektiivisuuden pyrkivästä tiedotustoiminnasta" syntyy ideologisen kontrollin todellisuutta, so. ylhäältä käsin tapahtuvan ohjauksen yhteiskunnallista todellisuutta. Ei itseohjauksen yhteiskunnallisuutta.

On tietysti mahdollista, ettei

mikään muu ole mahdollistakaan - että joukkoviestinnän hallitsevana muotona on ja pysyy periaatteessa -kin "tiedonvälitys todellisuudesta", pimeänä puolenaan ideologinen yhteiskunnallistuminen. Aikomuksemme on kuitenkin tutkia, oliko TV-2:n "Uurnilla tavataan"-ohjelma poikkeus siitä normaalijournalistisesta standardista, jonka meillä ja muualla tehdyt uutistutkimukset ilmeisesti antavat. Standardihan on osapuolteen seuraava: Normaalijournalismi organisoii kansan ja politiikan, kansan ja objektiivisen yhteiskunnallisen todellisuuden erillisyyden; tämän organisoinnin periaatteenä on objektiivisen informaation välitys; ja tämän infrastruktuurin päälle kohoaa ideologinen, illusorinen yhteisön uudelleenmuodostus kansan ja "päätöksentekijöiden" kesken, objektiivisen informaation välittämänä.

Onko Sorsa Sorsa vai Sorsan merkki?

Ennen kuin ryhdymme "Uurnilla tavataan"-ohjelman yksityiskoh- taiseen erittelyyn, tarvitsemme sellaisen kiintopisteen, jonka varassa kampeamme tieltämme esi- merkiksi Stuart Hallin ja Ian Connellin. Missä he tekivät vir- heen - jos missään? Paikannamme Hallin ja Connellin virheen natu- ralisoituneisiin koodeihin, esi- merkiksi television "paikan pääl- lä"-muotoihin. Olemme sitä miel- tä, etteivät niiden varaan raken- netut journalistiset produktiot vain *esitä* - esimerkiksi lehmää tai pääministeri Sorsaa. Hypotee- simme on, että se, mitä näemme ja kuulemme, *on* lehmä, Sorsa jne.; ajattelemme siis täsmälleen päin- vastoin kuin Stuart Hall. Pieni ajatuskoe. - Tutkimuksemme teke- mistä varten meille järjesty ta-

paaminen pääministeri Sorsan kans- sa. Tapaamme hänet todella, muuta- mia sanoja vaihdetaan. Toteamme kaikki Sorsan läsnäolon. Kokeen vuoksi pystytämme Sorsan ja itsem- me väliin lasiseinän, jossa viras- toista tuttu asiointiluukku ("Puhu tähän"). Vaihdetaan lisää sanoja, toteamme Sorsan läsnäolon. Pois- tamme lasiseinän, asennamme video- kameran, kuvanahurin ja monitorin. Joitakin sanoja vaihdetaan, ja to- teamme sekä suoraan että videosys- teemin välityksellä Sorsan olevan läsnä. Päästämme Sorsan valtakun- nan suurten ja tärkeiden asioiden pariin ja ryhdymme leikkimään vi- deolla. Katselemme nauhoituksen äs- keisestä tilanteesta, monitorissa näkyy koko ajan Sorsa ja kuuluu ääniä. Mutta hetki vain - onko tuo tuossa kuvaruudussa Sorsa vai Sor- san merkki? Me tietysti sanoisim- me, toisin kuin Hall ja muut, että Sorsahan se siinä, omassa persoon- nassaan, ei merkinä, vaan itse- nään. Väitätte: Mutta Sorsahan on muualla, valtakunnan suurten ja tärkeiden asioiden parissa! Me väi- tämme: Moderni kommunikaatiotekno- logia on kloonannut Sorsaa niin monikertaisesti, että hänen on mah- dollista olla omassa persoonassaan läsnä samanaikaisesti moniaalla ta- holla.

Tätä voidaan pitää naturalisoi- tuneiden koodien erikoislaatuna: niiden tuottamien "sanomien" *esit- tävyyttä* on minimoitu - juuri ob- jektiivisuuteen pääsemiseksi, sen vuoksi siis, että todellisuus oli- si niissä *itsenäin*, ei muunnettuna, tulkittuna, väritettynä jne., ei *esitettyinä*. Tavallaan Hallin ja Connellin positioon sisältyy aja- tus, että objektiivista todelli- suutta ei voida tavoittaa ensin- kään, että kaikki on "esitystä"; sillä jopa kaikkein luonnollisim- matkin havaintomme perustuvat koo-

deihin (Holzkamp nimittää näitä *esinemerkityksi* ja niiden ra- kenteiksi, ks. Holzkamp 1976, 25- 7, 127-8). Tästä koodivälitykses- tä huolimatta: "Der Mensch nimmt *wirkliche Dinge* wahr, die ausser- halb von ihm und unabhängig davon, ob sie gerade wahrgenommen werden, existieren. ...Die Wahrnehmung setzt also die *sinnliche Präsenz* des Wahrgenommenen voraus." (Emt., 22.) Joukkotiedotustutkimuksen kannalta hankalana kysymyksenä on luonnollisesti: Onko esimer- kiksi televisiovastaanotin tele- visionkatselumme havainnon esine, "das Wahrgenommene", vai onko vas- taanottimella aineellisena appa- raattina pikemminkin sama rooli kuin silmällämme (verkkokalvolla) ja korvallamme (tärykarvolla)? Holzkamp tietysti ajattelee, että silmän verkkokalvo ei ole näköha- vaintomme esine, vaan ulkomaail- man esineet ovat. Me ajattelemme samoin: televisioruutu ei ole ha- vaintomme kohde, vaan ruutu on yh- teiskunnallisen silmämme verkkokal- vo, ja me havaitsemme todellisen maailman todellisia esineitä. Mo- nitori-Sorsa on siis todellinen Sorsa.

Joukkotiedotuksen kriittinen perusvaikeus ei ole tavoittaa ob- jektiivista todellisuutta, jolla tässä ymmärrämme yhteiskunnallista ja poliittista elämää tekijöineen ja tapahtumineen. Tässä vaiheessa ei tarvitse olettaa muuta todelli- suutta, "takana olevaa" tai "toi- saalla olevaa" yhteiskunnallista todellisuutta tai sen *olemusta*, mikä ei olisi "...jo avoinna näh- tävissä ja mikä saadaan järjestä- mällä *yleiskatsaukselliseksi*, vaan jotakin, mikä on pinnan *alla*. Jota- kin, mikä on sisäpuolella ja minkä näemme, kun näemme asian läpi, ja mikä analyysin on kaivettava esiin. - 'Olemus on meiltä kätkeyty': tä-

mä on muoto, jonka ongelmamme saa." (Wittgenstein 1981, 81-2; koko ongelmasta ks. Mehtonen 1979). Journalistit tavoittavat kyllä na- turalisointeilla koodeillaan pe- riaatteessa kaiken sen todellisuus- den, mikä ylimalkaan on journalis- tisen kokemuksen tavoitettavissa. Se, että yhteiskunnallinen todelli- suus *tämän jälkeen* on vastaan- ottajille myös jotakin "toisaalla olevaa", "toisen luonnon" kaltais- ta (sekä läsnä- että poissaolevaa, sekä pintaa että pinnan alaista, jotakin 'olemukseltaan meiltä kät- kettyä'), on *journalistisesti tuo- tettua*, journalistisen raakamate- riaalin tietynlaisen organisoinnin, siis järjestämisen seurausta. Se *seuraa* siitä, että esimerkiksi normaalijournalismin yllä kuvatun perusuutistekniikan vuoksi joudum- me vallitsevassa kommunikaatiojär- jestyksessä eräässä mielessä "eroon" parhaillaan eletävästä yhteiskunnallisesta elämästä, syr- jästäkatsojiksi (sivustakatsojan tuottavasta journalistisesta tek- niikasta ks. lähemmin Connell, 48- 50). Voidaan ajatella, että *tämä* antaa aihetta tiedotusopillisenkin "...filosofian näennäisongelmaan 'olemus on meiltä kätkeyty'..." ja että juuri tällä tavalla näennäis- ongelma "...on todellisten ongel- mien tuottama ja niiden ilmaus". (Mehtonen, 225.)

Mitkä sitten ovat todellisia ongelmia meidän teemamme yhteydes- sä? Voimme ajatella: juuri joutu- minen informatiivisesti "eroon", sivustakatsojaksi, ulkopuoliseksi, jolle jää vain todentamisen vaikea tehtävä. Joukkotiedotusvälineet (erityisesti niiden perusuutistek- niikka) tuottavat tätä "eroon" jou- tumista jokapäiväisessä elämässä; vasta filosofien ja tiedostusoppi- neiden ajattelussa ongelman muoto- na on 'olemus on meiltä kätkeyty'.

ERKKI LIIKANEN
kansanedustaja

ESKO-JUHANNI TENNILÄ
kansanedustaja

ILKKA KANERVA
kansanedustaja

Esimerkiksi Hemánus ja Tervonen, s. 112: "Joukkotiedotukselta on... vaadittava että siinä ei tyydytä vain kuvaamaan tapahtumien, asiain-tilojen yms. ilmiötasoa eli pintaa vaan siinä myös paljastetaan ilmiön alla piilevä olemus..."

On kyseenalaista, onko yhteiskunnallisen ja poliittisen elämän muunlainen journalistinen organisoiminen ylimalkaan edes mahdollista. Hypoteesini kuitenkin on: Ajankohtaisen kakkosen "Urnilla tavataan"-ohjelma poikkesi normaalijournalismin "tietoa todellisuudesta"-käytännöstä olemalla journalistisena konstruktiona "todellisuutta tiedosta"-kokeilu juuri normaalijournalistisen tekotavan kustannuksella, puuttamalla todellisiin ongelmiin näennäisongelman asemesta. Saamme hypoteesista joidakin tutkimisen arvoisia kysymyksiä:

- (1) Voidaanko hypoteesia perustella journalistisen tekniikan tasossa? Poikkesiko "Urnilla tavataan"-ohjelman konstruktioita standardijournalismista?
- (2) Millaisilla journalistisilla tekniikoilla ohjelma tuotti "todellisuutta tiedosta" - jos tuotti? Ja millaista todellisuutta?
- (3) Mikä merkitys ohjelmalla/tekniikalla oli ja on yhteiskunnan poliittiselle organisaatiolle?

Lähdemme nyt tutkimaan itse ohjelmaa.

Ohjelma ja reaktio

"Urnilla tavataan"-ohjelma lähetettiin television kakkoskanavalla Ajankohtaisen kakkosen ohjelmana viime vuoden (1981) lokakuun 6. päivänä. Ensimmäisenä indikaatio-ohjelman poikkeuksellisesta

luonteesta voidaan pitää sitä, että television ohjelmaneuvosto, poliittinen kontrollielin, päätti lopullisesti kokouksessaan 6.11.1981, että ohjelma oli osittain Yleisradion ohjelmatoiminnan säännösten vastainen. Ohjelmaneuvoston äänin 9-2 hyväksymä lausuma kuului seuraavasti: "Ohjelmaneuvoston mielestä tv-toiminnan edellytyksenä on pyrkimys rehelliseen, totuudenmukaiseen ja olennaisia asioita koskevaan tiedonvälitykseen. Samalla ohjelmat on kuitenkin tehtävä asiallisesti, hyvällä maulla sekä haastateltavien oikeuksia noudattaen. - TV-ohjelmaneuvoston mielestä Urnilla tavataan -ohjelmassa ei riittävästi eritelty mielipiteitä ja faktatietoja. Näin katsojalle muodostuu osin harhaanjohtava kuva esitetystä aiheesta. - Ohjelmaan pyydetyille haastateltaville annettiin erilaisia ja osin harhaanjohtavia tietoja ohjelman luonteesta. TV-ohjelmaneuvoston mielestä ohjelma oli näiltä osin ohjelmatoiminnan säännösten vastainen."

Tuomion yksi argumentti siis oli, että "Uurna" antoi katsojille *osin virheellisen kuvan* aiheestaan. Siksi se oli *osin* OTS:n vastainen. Jos tulkintamme pitää paikkansa, että ohjelma ei rakenteellisissa ratkaisuissaan ensisijaisesti pyrkinytkään "todellisuutta koskevan tiedon välittämiseen" (eli että se ei yrittänyt konstruoida ihmisten ja todellisuuden *erillisyyttä*), vaan että se päinvastoin yrittikin muodostaa "todellisuutta tiedosta" (nostaa siis katsojat osallisiksi poliittiseen elämään), oli ohjelma *kokonaisuudessaan* OTS:n vastainen.

Jos tulkintani pitää paikkansa käänsi ohjelma vallitsevat ja vartioitua suhteet päälaelleen omassa

organisaatiossaan - ja sai siitä ansionsa mukaan. Samalla ohjelma-toimintaa koskeva säädös- ja kontrollijärjestelmä kyllä ilmenee tarkalleen althusserilaisessa mielessä (ks. Althusser 1971) hallitsevien ryhmien, ns. "päätöksentekijäin" ideologista ohjausta (= tiedonvälitys) suojaavaksi repressio-koneistoksi. - Mutta itse ohjelmaan.

Ohjelman sisällöstä ja yleisrakenteesta

Ohjelman aiheena on politiikka, otsikossaan se väittää olevansa "nuoren poliitikon muotokuva" - ohjelma itse siis kyllä väittää olevansa kuva politiikasta, poliittisen elämämme aivan viimeaikaisimmista kehitysilmiöistä. Yleisteemansa tekijät jäsensivät ohjelmajaksoiksi, joita voidaan erottaa ehkä seuraavasti (tämä on osapuilleen, tulkittuna, ohjelman sisällysluekko):

1. jakso rajaa ohjelman diskurssin ainekset: kysymys on nuorista poliitikoista, vallasta, vallan tavoittelun motiiveista, kansanvallan ongelmista, poliittisen julkisuuden luonteesta jne.
2. jakso esittää eksplisiittisesti johtoteeman: kansan ja poliittisen koneiston välille on revennyt kuilu
3. jakso lähtee kysymyksestä, kuka hallitsee Suomea; miten tästä näkökulmasta tapahtuu eduskuntavaalien ehdokasasettelu eli miten vallan lähteille pääsyä kontrolloidaan
4. jakso etenee ehdokasasettelusta eduskuntavaaleihin
5. jakso pohtii eduskunnan asemaa ja siinä tapahtuneita muutoksia
6. jakso kysyy, ketä kansanedustaja edustaa
7. jakso tutkii nuoren poliitikon uraa, pääesimerkkeinä ovat Ulf Sundqvist, Erkki Liikanen ja Paa-vo Väyrynen
8. jakso luonnostelee uratarkastelun pohjalta yhteiskuntatieteellisen yleistyksen nuorista poliitikoista, luonnostelijoina Olavi Borg ja Risto Sänkiäho
9. jakso palaa takaisin pääteemaan: kansan ja poliittisen järjestelmän välillä on syvä juopa
10. jakso etenee tarkastelemaan poliitikkojen luotettavuutta ja kansan tuntemaa epäluuloa
11. jakso etsii selitystä poliittisessa elämässä havaittaville muutostendensseille: narsismi
12. jakso jatkaa teemasta, kenelle valta Suomessa kuuluu, kenelle kansanedustajat ovat vastuussa eli ketä edustavat
13. jakso on yhteenvetoa, johtopäätöksiä, silmäämistä tulevaisuuteen: tulevaisuudentoivoa ja

pessimismia rinnakkain
14. Ajankohtaisen kakkosen tunnuksen jälkeen patka vanhaa elokuvaa: "Oli oli oi, tämä pieni leikki vain!" - Ohjelma päättyy krediitteihin.

Kiinnitämme nyt huomiomme siihen, muokkasivatko tekijät raakamateriaalistaan asetelmaa, jossa poliittisen elämän todellisuus on informaation tuolla puolen objektiivisena todellisuutena, vai asetelmaa, jossa poliittinen elämä on tässä ja nyt, sellaisina todellisuina ristiriitoina, joiden olennaisena osapuolena ovat myös ohjelman katsojat katsomishetkellä. - Tilanne voidaan nähdä yhteiskunnallisen taistelun tilanteeksi, *taisteluksi journalistisen välityksen luonteesta*: Onko journalistinen välitys oleva tiedonvälitystä todellisuudesta todellisuuden ulkopuolella oleville vai onko se oleva kommunikatiivista kontaktien muodostusta yhteiskunnallisten elämän eri toimijoiden ja ryhmien kesken Brechtin ehdotuksen mielessä: "Muutettakoon radio jakelulaitoksesta yhteydenpidon laitokseksi. Radio olisi suuremmoisina ajateltavissa oleva julkisen elämän yhteydenpitolaitos, valtava kanavajärjestelmä - eli toisin sanoen se olisi sitä, jos se ymmärtäisi paitsi lähettää myös vastaanottaa, eikä pelkästään kuulla kuulijaa, vaan saada hänet puhumaan, ja hänen eristämisenä asemesta solmia hänelle yhteyksiä." (Brecht 1977 (1932), 129.)

Tarkoituksena on verrata "Uurnilla tavataan"-ohjelmaa normaali-journalismin standardia vasten: konstruoi se tuonpuoleisen objektiivisen todellisuuden eron tämänpuoleisesta arkielämästä välittämällä tietoa vai solmiko se brechttiläiseen tapaan yhteyksiä kansalaisyhteiskunnan sisällä, horisontaalisesti. - Konkreettisten journalististen työmetodien tasossa voidaan ajatella, että yhteis-

kunnallisen ristiriidan kehittäminen akuutiksi ristiriidaksi aivan tv-produktion pintaan välittömissä havaintomuodoissa (naturalisointeina havaintoina) koettavaksi merkitsee tiedonvälityskonseptin käytännöllistä murtamista. Silloin näet tilanne ei enää ole: yhteiskunnallisen elämän varsinainen todellisuus tuolla ruudun ja journalistin tuolla puolen; vaan se on: yhteiskunnallisen elämän vakavat ristiriidat jännittyvät tässä ja nyt katsojan itsensä kautta - ristiriidassa hän on keskellä kesken olevaa, aktiivisessa tilassa olevaa sosiaalista kenttää.

"Uurnilla tavataan"-ohjelman journalistisesta konstruktiohavasta

Ohjelman ensimmäinen jakso, temaatiikan asettaminen. - Koko ohjelman temaattisena lähtökohtana voidaan eräässä mielessä pitää Suomen hallitusmuodon 2 §:n säädöstä: "Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta." (Tosin tämä säädös luetaan vasta ohjelman toisessa jaksossa.) Hallitusmuodon 2 § sisältää ristiriidan siemenen, kansan ja eduskunnan, kansan ja poliittisen koneiston välisen ristiriidan siemenen. "Uurnilla tavataan"-ohjelma lähti kehittelemään esille tätä yhteiskunnallista ristiriitaa, kansan ja ns. "päättäjien" välistä konfliktia, joka siis potentiaalisesti sisältyy jo hallitusmuodon 2 §:ään. Miten ohjelman avausjakso aktualisoi ristiriidan? - Avausjakso muodostui taulukon 1 esittämistä kuva- ja ääniaineksista.

Taulukon alimmaisat kuva- ja äänielementit (Erkki Saksa) päätävät ohjelman avausjakson ja aloittavat sen toisen jakson, jossa syvennyttään tarkemmin kansan ja po-

liittisen järjestelmän välisen kiulun aukaisemiseen esille. - Aloitusjakso ei vielä artikuloi kovin pitkälle ohjelman teemana olevaa yhteiskunnallista perusristiriitaa kansan ja "päättäjien" välillä, se vasta tuo esille ristiriidan eräitä peruselementtejä. Ajankohtaisen kakkosen tunnus jakaa jakson suurin piirtein keskeltä kahtia. Tunnuksen eri puolilla olevat materiaalit jännittävät jakson sisälle temaattisen ristiriidan alustavasti, mutta voimakkaasti. Tunnuksen edellä olevat elementit (ristiin leikattuina narsistidiskoa, nuoria poliitikkoja ja Rolling Stonesia) artikuloivat kansan epä- ja ennakkoluuloja poliitikkoja ja poliittista koneistoa kohtaan: tunnetaan että siellä on pohjatonta vallanhimoa, kohtuutonta itsekeskeisyyttä, huolenpitoa omasta edusta jne.; mukana on toisin sanoen joitakin niistä teemoista, "...joiden ympärillä mielikuvitus askaroi populaaritavaroissa...", ja ne liittyvät "...moralliin, rakkauteen, yksiavioisuu-teen, kysymykseen siitä kuinka paljon valtaa yksilöllä voi olla toisiin nähden, rahaan, todellisiin tai kuviteltuihin kärsimyksiin liittyvän kostonhalun tukahduttamiseen, henkilökohtaisiin tavoitteisiin pyrkimisessä käytettävien voimakeinojen kontrolliin jne." (Prokop 1980, 9.) Rolling Stones antaa teemakokonaisuudelle kovan ja alastoman äänikulissin (lienee syytä huomauttaa, että tässä tematisoinnissa voi olla mukana katsojista oikeastaan vain se nuori, kouluja käynyt suhteellisen pieni osa, joka tietää, mistä "Uurnan" alkujakson montaasin elementeissä on kysymys). Mutta "Uurna" ei ole massakulttuurista sanan tavallisessa mielessä; se ei ollut "vallitsevan järjestyksen kyseenalaisek-

Taulukko 1. "Uurnilla tavataan"-ohjelman aloitusjakson kuva ja äänielementit (sisällöt)

KUVA	ÄÄNI
- kuvanauhaa "Uuden Laulun" narsistidiskosta	- Rolling Stones: "I can't get no satisfaction"
- kansanedustaja Ilkka Kanerva lähikuvassa, hieraisee nenäänsä	
- narsistidisko	
- kansanedustaja Esko-Juhani Tennilä, istuu studiossa kameran edessä korkealla jakkaralla	
- narsistidisko	
- teksti: Uurnilla tavataan - nuoren poliitikon muotokuva	
- kansanedustaja Erkki Liikanen	
- narsistidisko	
- SKP:n kokousväkeä, mm. Aarne Saarinen, teksti: Ketä edustaa kansanedustaja?	- Rolling Stones -musiikki loppuu
- narsistidisko	- kuvaan kuuluva autenttinen ääni, tyttönen sanoo diskosta: Tämä on tarkoitettu ennakkoluulottomille ihmisille!
- filmiä eduskunnasta, rivi poliitikkoja seisoo aulassa; teksti: Valta kansalla. Kansanvalta?	- autenttinen ääni; Harri Hokerin kuullaan sanovan: Ai tämä on pelkästään valokuvan ottamista varten?
- Paavo Väyrystä haastatellaan keskustapuheen puoluekokouksessa Mikkelissä 1981	- haastattelija kysyy: Pitääkö nyt laatia pelisäännöt haastattelulle? Väyrynen: Ei ole tarpeen, tässä televisiossahan kaikki menee sellaisenaan perille. Lehdistön kanssa on ollut vaikeuksia, lausuntojani ei ole aina julkaistu alkuperäisessä muodossa.
	- Rolling Stones: "I can't get no satisfaction"
- filmiä lihaksiaan pullistelevasta atleetista	
- Ajankohtaisen kakkosen tunnustutka	- tunnusmusiikki
- valtiomiehiä menossa jumalanpalvelukseen Helsingin tuomiokirkkoon	- musiikkina joululaulu "En etsi valtaa, loistoa"
- jumalanpalvelusyleisöä sisällä kirkossa	
	- Väyrysen ääni pitää juhlapuhetta: "Köyhän asian ajaminen, yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteuttaminen..." jne. on keskustapuheen tavoitteena jne.
- kuva siirtyy kiviveistämöön, talosta tulee mies, kivenhakkaaja, alkaa hakata kiveä	- Väyrysen ääni häipyä, musiikiksi "En etsi valtaa, loistoa"
- kivenhakkaaja häipyä, kuvaan tulee juhlapuhettaan puhuva Väyrynen	
- kuvaan tulee eduskuntatalon fasadi	- "En etsi valtaa, loistoa" loppuu
- Erkki Saksa, istuu jakkaralla yksin valaistuna muuten pimeän kuvaruudun keskellä, aloittaa monologinsa	- Saksa selostaa: kansa on kadottanut kosketuksensa poliittisiin puolueisiin, edustajat ovat vieraantuneet edustettavista; tutkimustulokset osoittavat, että tällaista kehitystä on tapahtunut.

¹Tässä ja seuraavissa taulukoissa sanatarkat lainaukset osoitetaan lainausmerkein; muut lainaukset ovat lyhennettyjä ja tulkittuja, eivät sanatarkkoja.

si asettamisen ja arvoonpalauttamisen draama" (ema., 9), se ei ensin ruokkinut kansan ennakkoluuloja vain palauttaakseen lopulta poliittisen järjestelmän entiseen arvoonsa. Toisaalta se ei ratkaisut ristiriitaa ennakkoluulojenkaan hyväksi.

Ajankohtaisen kakkosen tunnusta seuraavissa avausjakson elementeissä tulee esille sitä poliittisen ja valtiollisen elämän muotoa, jota vastaan kansan ennakkoluuloisuus ja epäily nousee: poliitikot

alkavat esiintyä ja puhua omasta puolestaan yleisen edun kantajina juhlallisissa ja pyhitetyissä puitteissa; musiikki muuttuu Rolling Stonesista lapsikuoron laulamaan jokaiselle tuttuun joululauluun. Tällä tavalla on ohjelman tunnuksen ympärille viritetty koko ohjelman läpi kulkeva temaattinen jännitys ja ristiriita; kysymyksessä ei ole draama, vaan todellisuus itse. Saksan monologin ensimmäiset synkät säkeet naulaavat teeman tiukasti paikalleen.

Miten ohjelman aloitusjakson käsittelytapa suhtautuu normaali-journalismin standardiin? Jakso ei katso "ulkopuoliseen" todellisuuden ja löydä sieltä poliittisvaltiollisen elämän niitä ja näitä muotoja, joista se sitten välittäisi tiedon eli kuvan syrjästä katsoville yleisöille. Päinvastoin, se rakentaa poliittisen ristiriidan itse katselutilanteeseen; tekniikkana on varsin yksinkertainen montasitekniikka. Virittämällä ristiriidan se ei ensisijaisesti välitä tietoa poliittisen elämän todellisuudesta, vaan on itse poliittisen elämän todellisuutta.

Oli ohjelmassa, jo alkujaksossa, toki "tietoa todellisuudesta"-aspektinsa, mutta toissijaisena, jonakin todellisen tilanteen kokemisesta seuraavana, sen vuoksi ei enää ideologisena. Aloitusjakson tiedollisena sisältönä voidaan pitää sitä, että yhteiskunnallisessa elämässä vallitsee kansan ja "päättäjien" välinen ristiriita. Tämä kuva on tietysti poliitikkojen näkökulmasta väärä - niinpä ohjelma tuomittiin ohjelmatoiminnan vastaiseksi, samalla sopimattomaksi yleisesti esitettäväksi.

Mutta jatketaan ohjelman konkreettista tarkastelua. Toisen jak-

son ainekset on esitetty taulukossa 2.

Ohjelman avausjakson virittämä ristiriita "kansan ennakkoluulo" kontra "valtiollisen elämän julkisivu" ei ole siinä vielä ankkuroitu mitenkään tukevasti todellisuuteen - se on viritetty (ohjelman alkuun sopivalla tavalla) hypoteettisesti. Nyt voidaan TV-ohjelmaneuvoiston tavoin ajatella, että "...Uurnilla tavataan -ohjelmassa ei riittävästi eritelty mielipiteitä ja faktatietoja. Näin katsojalle muodostuu osin harhaanjohtava kuva esitetystä aiheesta." Tämä voisi koskea edellä tarkastelemaamme aloitusjaksoa sillä tavalla, että rinnastamalla poliittisvaltiollisen elämän julkisivua juhlapuheineen ja jumalanpalveluksineen raa'an rockin säestämiin ahnaan pyrkyryyden ja itsekeskeisyyden kuviin esitetään (perustelemaan) mielipide siitä, että politiikka on ahnasta pyrkyryyttä, oman edun, vallan häikäilemätöntä tavoittelua - sitä "likaista politiikkaa", jollaisena politiikka on ihmisten mieliin iskostunut ja jollaisista mielikuvista poliitikot itse mieluummin pääsisivät irti.

Varmaankin tämän mahdollisuuden vuoksi ohjelman toinen jakso alkaakin raskaalla todistelevalla

Taulukko 2. "Uurnilla tavataan"-ohjelman toisen jakson kuva- ja äänielementit (sisällöt)

KUVA	ÄÄNI
- Erkki Saksa, istuu jakkaralla yksin valaistuna muuten pimeän kuvaruudun keskellä, aloittaa monologinsa	- Saksa selostaa: kansa on kadottanut kosketuksensa poliittisiin puolueisiin, edustajat ovat vieraantuneet edustettavista; tutkimustulokset osoittavat, että tällaista kehitystä on tapahtunut.
- professori Risto Sänkiäho haastateltavana Ratinan stadionilla	- Sänkiähön lausunto vahvistaa Saksan väitettä, kansa on vieraantunut poliitikoista
- presidentti Kekkonen puhuu eduskunnassa kansanedustajille, kansanedustajat kuuntelevat puhetta seisaaltaan suuressa salissa	- Kekkonen toteaa puheessaan saman kuin Saksa ja Sänkiäho: vieraantumista on tapahtunut, vieraantuminen on haaste kansanedustajille
- professori Olavi Borg haastateltavana työhuoneessaan	- Borg: Kansan odotukset ja poliittinen järjestelmä eivät ole sopuissa, suoran toiminnan erilaiset muodot ja kansalaistotelemattomuus ovat haasteena poliittiselle järjestelmälle.
- kuva akvaariosta, kaloja; leikataan kuvaan eduskuntatalon fasadista	- Toijosen ääni: akvaarion erottaa muusta maailmasta lasiseinä, kaikki akvaariot muodostavat oman pienoismaailmansa, jotka elävät omaa riippumatonta elämänsä omien sääntöjensä mukaan.
- Kekkonen puhuu eduskunnalle	- Kansalaisten on voitava kokea, että päätöksentekokoneisto toimii heidän hyväkseen ja heitä lähellä; että valtiovalta kuuluu kansalle.
- Erkki Saksan monologi jatkuu	- Saksa toteaa sen yleisen mielipiteen, ettei politiikkoihin voi ensinkään luottaa.
- Sänkiäho	- Yleinen mielipide on, että poliitikot muodostavat etuoikeutetun luokan.
- Saksa	- "Valta kansalla. Kansanvalta? - Myytti!"
- kivenhakkaaja ahertaa kivensä kimpussa	- kilkkutun lomaan: Hallitusmuodossahan selvästi todetaan, että valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta!
- filmiä eduskunnasta: Lapin työttömien lähetystö on joutunut napit vastakkain eduskunnan vahtimestarin kanssa; sekasorttoa, ilmiriitaa, lähes tappelua	- autenttinen ääni; vahtimestarin tuotunut ja närkästyntynyt huomautus lähetystölle: Teillehän se valta näyttää tässä talossa kuuluvankin!
- eduskuntatalon fasadi; sitten kuvaa lapsesta lukemassa ääneen kirjaa; luettuaan lapsi sulkee kirjan ja niiaa	- lapsi lukee Veli Merikosken teosta "Kansa ja kansanvalta", kohta, joka korostaa aktiivisen ja valppaan äänestäjän ensiarvoista kontrollimerkitystä ja asemaa politiikan todellisena valtakelijänä.
- politiikan tutkija Pertti Timonen haastateltavana	- Organisaatioiden valta on kasvanut eduskunnan vallan kustannuksella.
- Saksa	- Parempi näkökulma kuin lapsenomaisen usko siihen, että valta kuuluu kansalle, on: valta ei ole kansalla.
- katkelma vanhasta opetuselokuvasta: pyöräilijä ajaa avantoon, nousee takaisin jälle	- lapsenäänistä taulua, "Lapsi kylmässä maailmassa"

argumentaatiolla: kansan ja poliittisen koneiston välillä ammottaa kuin ammottaakin kuilu; todistamaan nousevat tutkimustieto Erkki Saksan suulla, professori Sänkiäho, presidentti Kekkonen, professori Borg - arvovaltaa ja tietoa poliittisen elämän todellisuudesta. Sellaisenaan toisen jakson alun todisteleva jakso noudattaa normaalijournalismin standardia, joka rakentaa "tuolle puolen" objektiivista todellisuutta, josta sitten asiantuntevilla ja arvovaltaisilla

suilla välitetään tietoa vastaanottajille: politiikka on meillä tänä päivänä tällaista ja tällaista, kansa ja koneisto ovat revähäneen toisistaan irralleen.

Toisen jakson alku on tärkeä elementti "todellisuutta tiedosta"-strategian kannalta; tällä tietoiskulla varmistetaan, että sillä poliittisen diskurssin todellisuudella, jota ohjelmassa luodaan ja jota katsojat itse elävät, ei ole lähtökohtanaan toimittajien subjektiivisia kuvi-

telmia, vaan - todellisuus, tiedettynä. Näin ohjelma todellisuutta tuottavana, nykyhetkenä, on dialektisessa yhteydessä todellisuuteen (lähi-)menneisyytenä, joka on meille annettu tietona. Ohjelma ja sen katsojat ovat silloin osa historiallista prosessia, poliittisen ja taloudellisen elämän elävää kudosta; katsojille ei ole kehitelty ulkopuolisen syrjästäkatsojan asemaa. Ohjelma ei ole pelkkä tietoa toisaalla olevasta ja tapahtuvasta todellisuudesta, ei myöskään puhtaasti subjektiivista mielikuvitusta.

Toisen jakson tietoiskualoituksen jälkeen ohjelman strategia taas muuttuu, se alkaa artikuloida kansan ja valtion välistä ristiriitaa. Ristiriita-asetelma alkaa saada aikaisempaa tarkempia ääri- viivoja ja selvempää sisäistä jäsenystä:

- kansan kokemus eduskunnasta saa naturalisoituneiden koodien tasossa akvaarion muodon: tässä konkreettisesti muodossa eduskunta koetaan kansan ulkopuolisesta asemasta käsin (kun ajattelee tätä ohjelman perustematikkaa, ei ole ihme, että ohjelma itse pyrki olemaan politiikan *läsnäoloa* kansalle ja tässä mielessä poliittinen teko);
- Kekkonen puhuu valtiokoneiston sisältä, vakuuttaa vallan kuuluvan kansalle ja koneiston noudattavan tätä;
- Saksa ja Sänkiäho artikuloivat taas toisen puolen, kansan epäluulon Kekosta vastaan;
- kivenhakkaaja tuo kuvioon uuden elementin ristiriitaisella edellisistä ainekset vetoamuksella hallitusmuodon 2 § säädökseen: kaikkia edellisiä aineksia vastaan nousee kansan naivi, lapsenomaisen itsepäinen oikeusvaatimus;
- kahakka eduskunnan aulaassa: kansan oikeusvaatimus törmää akvaarion rauhan vartijoihin, ristiriita tulee todelliseksi fyysiseksi kosketukseksi - kansan ja koneiston välisen todellisen kuilun syvyyttä korostaa, että kansan lähetystö kahakoi vahtimestarin kanssa;
- ristiriita ironisoituu Veli Merikosken professoritekstin ja lapsilukijan välisessä kontrastissa; lapsenomaisen oikeususkon lapsenkasta; valtiokoneiston oikeus mytologiaa;
- jakson loppu askaroi lapsi-koneisto -teemalla; ristiriidan "ylhäältä alhaalle"-luonne kehittää esiin.

Ohjelman toisen jakson loppuosissa alun tietoiskun jälkeen marssitetaan esille perustematikan eri elementtejä toisiaan vastaan leikkattuina, siis konkreettisesti ase-

tettuina toisiaan vastaan. Näissä todellisuudessa tapahtuvissa yhteentörmäyksissä katsojilla itsellään on mahdollisuus koetella käytännössä, mitkä ennakkokäsitykset tai -luulot kestävät. Tässäkin siis "tiedoista" (tiedoista, käsityksistä, teorioista, ennakkoluuloista jne.) kehitetään "todellisuutta", yhteentörmäävien käsityskantojen todellisuutta, akutiivistin ristiriitatilanne, joka viittaa, ei "tuonpuoleiseen" objektiiviseen todellisuuteen, vaan ratkaisuun, joka tässä ja nyt läsnäolevan sosiaalisten voimien konsellaation on omassa piirissään taistellen ja/tai sopien löydettävä.

"Uurna"-ohjelmaa voidaan toki "lukea" varsin monilla eri tavoilla (vrt. Hall 1980). Mutta luettiinpa ohjelmaa millä tavalla tahansa, jokainen lukemistapa on osallistumista siihen yhteiskunnalliseen prosessiin, joka tähtää ohjelman akuutiksi kehittämän ristiriitatilanteen laukaisemiseen. Tällä tavalla ohjelma pystyi *koamaan yhteen* erilaisia lukemistapoja sellaiseksi historialliseksi episodiksi, joka yhtäkkiä oli osallisten kollektiivisessa kontrollissa, ei "tuolla puolen", ei "toisaalla". Poliitikoilla oli tosin ensimmäinen tilaisuus toimia ohjelman jälkeen; heidän lukemistavallaan ohjelma oli sovelias ta tuomita sääntöjen vastaiseksi. Tämä oli poliittisen koneiston myöhästynyt yritys mitätöidä ohjelmassa itsessään toteutunut kollektiivinen poliittinen kontrolli - voisimme sanoa, poliittisen itseohjauksen tilanne.

Tila ei salli koko ohjelman systemaattista erittelyä yllä esitetyllä tarkkuudella. Tyydymme yhteen esimerkkiin. - Keskeinen väitteeni on ollut, ettei "Uurna"

Uffe puoluesihteerinä - Uffe kauppa- ja teollisuusministerinä

esittänyt materiaalejaan *todisteeksi* niille tai näille *todellisuutta koskeville väitteille* (ä la Niiniluoto; ettei se siis ollut niiniluotoalaisessa mielessä "objektiivisuuteen pyrkivää tiedotustoimintaa"). Ohjelman 7. jakson teemana oli nuoren poliitikon *ura*; yhtenä esimerkkitapauksena tekijöillä oli Ulf Sundqvist. Taulukossa 3 on lyhyt katkelma ohjelman tästä osasta.

Peruskuviona tässä katkelmassa (niin kuin koko ohjelmassa muutenkin) on "sanoman" pelaaminen "sanomaa" vastaan, ei normaalijournalismin tyypillinen tapa pelata "sanoma" ja "vastaanottaja" vastakkain. Mutta mitkä olivat journalistiset keinot?

Taaskin käytössä on montaaasi, jossa on erilaisia aineksia. Ensimmäkin Olavi Virran laulun ajaminen Sundqvistin haastattelun päälle. Eräs lukemistapa on heti lähellä: sanoo Sundqvist mitä sanoo, paskaa se puhuu kuitenkin. Tällä lukemistavalla on silläkin vakava puolensa: rinnastuksen avulla saadaan Sundqvist puhumaan *omas-*

ta puolestaan, ei objektiivisen todellisuuden puolesta tai tulkkina. Perusrivistiriitatilanteen roolikuvion rakentaminen jatkuu; seuraavaksi esille tuodaan Sundqvistin julkinen puoli, Sosialisti-Sundqvist jyrisemään marxilaista tuomiota suurpääomalle. Kolmanneksi vielä Ministeri-Sundqvist puhumaan käytännön karvasta totuutta talouselämästä. Toisen kerran laululla osoitetaan ironisesti Sundqvistille kaksi muuta paikkaa roolikons-tellaatioissa. Tilanne muodostuu nyt kolmesta eri Sundqvistista plus ohjelman katsojista. Ja läsnä on pienoiskoossa poliittisen elämän koko ristiriitaisuus.

Jakso ei ole tuomio politiikalle, ei myöskään Sundqvistille. Siinä on elettyä politiikan normaali muoto ja arkipäivä, katsojien itse elämänsä. Ja juuri tällä tavalla ihmisten on mahdollista olla osallisia politiikkaan; tällaisella journalistisesti tuotetulla osallisuudella on epäilemättä vaikutuksensa siihen, miten "päättäjien" on mahdollista toimia suhteessa kansaan.

Taulukko 3. "Urnilla tavataan"-ohjelman seitsemännen jakson kuva- ja äänielementit (sisällöt)

KUVA

- kansanedustaja Ulf Sundqvist haastateltavana ilmeisesti kotonaan
- surffilautoja vesillä
- kuvanauhaa SDP:n puoluekokouksesta vuodelta 1978; Sundqvist puhuu puoluekokoukselle
- lehtileikkeitä, Sundqvistin puheen herättämiä otsikoita sanomalehdissä
- kuva vaihtuu kauppa- ja teollisuusministeri Sundqvistiin puhumassa jälleen SDP:n puoluekokoukselle, nyt 1981

ÄÄNI

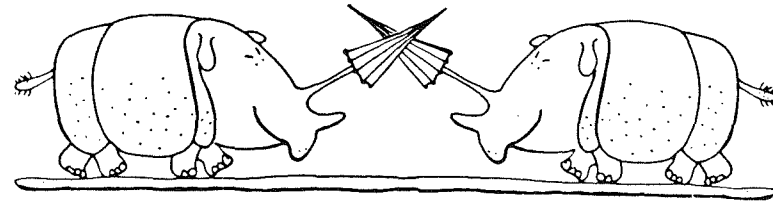
- Sundqvist kertoo poliitikonurastaan 1970-luvulla; päälle tulee Olavi Virran laulama "Hän tarinaansa sulle viheltäin ja laulain kertoo"; Toijosen ääni jatkaa: Ulf Ludvig Sundqvist toi surffauksen suomalaiseseen politiikkaan, surffilaudaksi kelpasi milloin koululaisdemokratia, milloin suuryritysten sosialisointi.
- Sundqvist puhuu ankarana sosialistisesti moittien talouselämää harvainvallasta ja kyvyttömyydestä huolta kansalaisten perustarpeiden tyydyttämisestä, kapitalistisista omistussuhteista, suurpääoman syyllisyydestä ja tarpeesta laajentaa taloudellista demokratiaa.
- Vesa-Matti Loiri laulaa: "Ja vuodet ne käy yhä vaikeammiks' ja haaveet ne käy yhä haikeammiks'...yö loppuu mut murheet ne palaa, yö loppuu mut murheet ne palaa"; päälle tulee Sundqvistin puhe: En tiedä vielä paljoakaan elinkeinoelämästä, mutta jotakin kuitenkin: kannattavuus on yritystoiminnan ja työllisyyden perusta sekä yksityisellä, osuustoiminnalla että valtion sektorilla.

Tarkoituksena oli osoittaa, että "Urna" poikkesi normaalijournalis-
mista olemalla korostetusti "todel-
lisuutta tiedosta"-suuntautunut
"tietoa todellisuudesta"-suuntauk-
sen kustannuksella. Sen tekniikka-
na oli varsin yksinkertainen ja
selvästi näkyvä montaasi, operoin-
ti naturalisoituneilla koodeilla,
joiden tasossa materiaaleja lei-
kattiin toisiaan vasten. Näin saa-
tiin synnytettyä yhteiskunnallisia
ristiriitoja katsojien omakohtai-
seen kokemukseen. Ristiriidoissa
katsojat ovat tasa-arvoisessa, ho-
risontaalisessa suhteessa valtio-
ta kantaviin instansseihin. Tämä
on poliittisen itseohjauksen ti-
lanne enemmistölle, kansalle.

En väitä, että "Urna" olisi
kuolematon mestariteos. Pikemmin-
kin se päinvastoin oli epäteos.
Je ehkä tässä olikin sen todelli-
nen ansio poliittisena journalis-
mina - se oli puhdasta journalis-
tista tekniikkaa! Se ei varsinais-
esti pyrkinyt niiniluotoalaisittain
totuuksiin, ei syvälliseen tie-
toon; se pyrki tekemään profaania
poliittista todellisuutta, poliit-
tista elämää tässä ja nyt. Sen
vuoksi se oli olennaisesti kerta-
käyttötavaraa, eikä sen erityisel-
lä analyysillä ole muuta merkitys-
tä kuin journalistisen tekniikan
tutkiminen tarkoituksena opetella
sita hallitsemaan mahdollisimman
suverenisti juuri journalistin
asemassa.

Tiedon merkitys ohjelmalle oli
normaalista poikkeava. Ohjelma ei
tähdännyt tiedon levittämiseen -
mutta tieto todellisuudesta oli
sille ensiarvoisen tärkeää sinä
aineksena, jonka pohjalta se lähti
kehittämään auki hallitusmuodon
2 §:n latenttia ristiriitaa.

- AHMVAARA, Yrjö. *Yhteiskuntakybernetikka*. Ta-
piola, Weilin+Göös, 1976.
ALTHUSSER, Louis. *Ideology and ideological state
apparatuses (notes towards an investigation)*.
Teoksessa ALTHUSSER, L. *Lenin and philosophy
and other essays*. New York, Monthly Review
Press, 1971, 127-86.
BRECHT, Bertolt. *Der Rundfunk als Kommunikations-
apparat*. *Gesammelte Werke*, Bd. 18. Frankfurt/M.,
Suhrkamp Verlag, 1977 (1932), s. 129.
CONNELL, Ian. *Tv-uutiset ja yhteiskuntasopimus*.
Tiedotustutkimus, 5 (2), 1982, s. 35-50.
ERHOLM, E. & OKSANEN, M. *Uutistutkimus 1981*.
*Oy Yleisradio Ab, Suunnittelu- ja tutkimusosas-
to, sarja B*, nro 3, 1982.
GERBNER, G. ym. *Violence in TV-drama: a study
of trends and symbolic functions*. University of
Pennsylvania, 1970.
HALL, Stuart. *Encoding/decoding*. Teoksessa
HALL, S. ym. (eds.). *Culture, media, language*.
Working papers in cultural studies, 1972-79.
London ym., Hutchinson & University of Birming-
ham, 1980, s. 128-38.
HALL, Stuart. *Die Konstruktion von Rasse in den
Medien*. *Das Argument*, 134, 1982, s. 524-33.
HEMÄNUS, P. & TERVONEN, I. *Objektiivinen jouk-
kotiedotus*. Helsinki, Otava, 1980.
HOLZKAMP, Klaus. *Sinnliche Erkenntnis*. 3. Aufl.
Kronberg, Athenäum Verlag, 1976.
MARX, Karl. *Pääoma*, 1. Moskova, Edistys, 1974.
MEHTONEN, Lauri. *Philosophie 'lässt alles wie es
ist' oder die 'moderne Philosophie' als Kritik
der 'alten Philosophie' und der Alltagswelt*.
Teoksessa PECZENIK, A. & UUSITALO, J. (eds.).
Reasoning in legal reasoning. Vammala, 1979,
s. 219-30.
NIINILUOTO, Ilkka. *Realismi vs. praksismi: reu-
nahuomautuksia keskusteluun marxilaisen tiedo-
tusopin tutkimusperinteistä*. *Tiede & edistys*,
7 (2), 1982, s. 139-51.
PALDAN, Leena. *Mediatietoutta Birminghamista*.
Tiedotustutkimus, 5 (2), 1982, s. 3-16.
PATEMAN, Trevor. *Television and the February
1974 Election*. *BFI Television Monograph*, 3.
London, British Film Institute, 1974.
PIETILÄ, Kauko. *Uuden journalismin tutkimus- ja
kehittämisprojektistä*. *Tiedotustutkimus*, 3 (3),
1980, s. 29-38.
PIETILÄ, Kauko. *Keskustelu Mefiston kanssa*. Mo-
nisteessa PIETILÄ, Kauko. *Journalismin kritii-
kin mahdollisuuksia*. Kuusi kirjoitusta vuosilta
1978-1981. *Tampereen yliopisto, tiedotusopin
laitos, sarja C*, nro 1, 1981, s. 87-97.
PROKOP, Dieter. *Massakulttuurin merkit ja kli-
seet*. *Tiedotustutkimus*, 3 (4), 1980, s. 3-12.
STORMBOM, Nils-Börje (toim.). *Yleisradion suuri-
ta - ohjelmatoiminta*. Helsinki, Weilin+Göös, 1968.
TYÖRYHMÄ. *Hetken kuluttua: uutiset!* *Tiedotus-
tutkimus*, 4 (4), 1981, s. 3-21.
WITTEGENSTEIN, Ludwig. *Filosofisia tutkimuksia*.
Porvoo ym., WSOY, 1981.
Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö. Helsin-
ki, 1972.

keskustelua

Pertti Hemänu

Välihuutoja puheenvuoroihin

Tämän artikkelin tarkoituksena ei ole arvioida
mitään viimeaikaista julkaisua tai muuta puheen-
vuoroa kokonaisuutena, vaan ainoastaan komment-
toida niiden eräitä mielestäni keskustelemisen
arvoisia kohtia. Jos kommenttejani jokin yhdis-
tää, niin kenties *uussubjektivismin* kritiikki,
sen uussubjektivismin joka juuri nyt tuntuu re-
hoittavan suomalaisessa tiedotustutkimuksessa
niin kuin eräissä muissakin yhteiskuntatieteissä¹.

Veikko Pietilän varsin tuoreen julkaisun *Tie-
dotustutkimus: teitä ja tienviittoja*² ensimmäi-
nen kiintoisa kohta on jo saatesanoissa: tekijä
sanoutuu siinä³ määrätietoisesti irti viiden (ja
toisen painoksen osalta neljän) vuoden takaisesta
julkaisustaan *On the scientific status and posi-
tion of communication research*⁴. Irtisanoutumi-
nen ei voi pohjautua muuhun kuin syvään ajattelun
muuttumiseen, uuteen maailmankatsomukselliseen
valintaan. Tällaista muuttumista ei tietenkään
ole lupa irvistellä.

Ja toisaalta - uskon olevani tässä kohden sa-
maa mieltä V. Pietilän kanssa - silloin kun kir-
joittaja on päästänyt jonkin tekstin käsistään,
se on alkanut elää omaa elämäänsä. Meillä V. Pie-
tilän varhaisemman metodologisen pohdiskelun lu-
kijoilla on tietenkin täysi oikeus lukea kyseistä
työtä edelleen ja vaikkapa pitää sitä onnistuneem-

pana kuin puheena olevaa uutta työtä.

Uudessa julkaisussaan V. Pietilä - nojautuen
omiin aiempiin töihinsä jotka koskevat yhteiskun-
tatieteitä yleisemmin⁵ - erottaa tiedotustutkimukses-
sa seuraavat viisi lähestymistapaa: 1) käyttäyty-
misteoreettinen lähestymistapa ja kognitiivinen
suuntaus, 2) rationaalinen toiminnan lähestymistapa,
3) tulkitsevan toiminnan lähestymistapa, 4) funk-
tionalistinen lähestymistapa ja 5) 'itsenäisty-
neiden' yhteiskuntasuhteiden (marxilainen) lähes-
tymistapa. En edes yritä avata keskustelua siitä
onko jako kyllin hyvin perusteltu, kyllin kattava,
kyllin hedelmällinen jne.

Sympaattista kyllä V. Pietilä ei väitäkään
esittelevänsä eri lähestymistapoja tasapuolisesti.
Hän kirjoittaa: "Tuonnemmat sivut osoitta-
nevat selvästi sen minkä lähestymistapojen pii-
rissä allekirjoittanut on 'kuin kotonaan' ja
minkä taas ei"⁶. Hän on aivan oikeassa: julkai-
sun jatko osoittaa V. Pietilän sympatisoivan -
jopa hyvin voimakkaasti - äskeisen luettelon
kolmos- ja viitoskohdan mukaisia lähestymistapo-
ja ja enemmän tai vähemmän vieroksuvan muita.
Väärinkäsitysten välttämiseksi: sellaista tiedo-
tustutkijaa ei varmasti löydy eikä tarvitsekaan
löytyä, joka sympatisoisi kaikkia viittä lähes-
tymistapaa yhtä paljon.